

490. 1.

GELEIDENDE BRIEF.

Aan

de Heer Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal.

16 Juni 1947.

Ik heb de eer U Hoogedelgestrengte hierbij te doen toekomen een voorstel tot het houden van een enquête naar de gebeurtenissen, verband houdende met de Duitse inval in Nederland en naar het beleid der opeenvolgende Kabinetten te Londen.

M. VAN DER GOES VAN NATERS.

490. 2

VOORSTEL.

De ondergetekende stelt voor, een enquête in te stellen naar het Regeringsbeleid der Kabinetten de Geer en -Gerbrandy sedert de Duitse inval van 10 Mei 1940 tot aan de capitulatie van 5 Mei 1945, alsmede naar het onmiddellijk daaraan voorafgaande beleid, in het bijzonder naar:

a. het militaire beleid gedurende de Meidagen van 1940 en onmiddellijk daarvóór;

b. de wijze, waarop in de Ministerraad het besluit tot het overbrengen van de zetel der Regering naar het buitenland is tot stand gekomen en de daaraan gegeven uitvoering;

c. de opvattingen, die er bij deze Kabinetten en hun leden bestonden ten aanzien van de voortzetting van de oorlog en de Nederlandse deelneming daaraan;

d. het aftreden van jhr. mr. D. J. de Geer als Minister van Algemene Zaken en van Financiën en als Voorzitter van de Raad van Ministers;

e. de aan jhr. de Geer verstrekte opdracht voor een reis naar Nederlandsch-Indië en het falen daarin, alsmede de wijze, waarop hij naar Nederland heeft kunnen terugkeren;

f. de verbanden met het bezette Nederlandse gebied, in het bijzonder de militaire en civiele inlichtingendiensten (vragen van de heer le Poole, *Aanhangsel Handelingen 1946I*, blz. 15);

g. het contact met en de politiek ten aanzien van de verzetsbeweging in Nederland;

h. het beleid ten aanzien van de organisatie der Nederlandse en binnenlandse strijdkrachten;

i. de voorbereiding van de organisatie van het bestuur na de bevrijding, onder andere het militair gezag;

j. het financiële beleid in Londen, daaronder begrepen het aankoop-beleid;

k. de vertegenwoordiging van Nederland in het buitenland, en de behartiging der Nederlandse belangen aldaar;

l. de mate waarin en de wijze waarop de hulpverlening aan Nederlandse krijgsgevangenen en civiele gedetineerden heeft plaats gevonden;

m. het Indonesisch beleid in Londen, in het bijzonder ten aanzien van de recrutering en opleiding der troepen;

n. de moeilijkheden, welke zich in deze Kabinetten hebben voorgedaan, voor zover van invloed op de Regeringspolitiek, in het bijzonder de aan leden van die Kabinetten verleende ontslagen.

Als getuigen of deskundigen zullen onder meer kunnen worden gehoord:

1. de leden van opgemelde Kabinetten;
2. de secretarissen-generaal en andere hoge ambtenaren;
3. de leden van de Buitengewone Raad van Advies;
4. generaal I. H. Reynders;
5. generaal H. G. Winkelman;
6. kolonel G. J. Sas, destijds militair attaché te Berlijn;
7. dr. M. van Blankenstein;
8. de president van het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam;
9. de procureur-fiscaal bij het Bijzondere Gerechtshof te Amsterdam;
10. jhr. mr. L. H. N. Bosch Ridder van Rosenthal;
11. prof. mr. R. P. Cleveringa;
12. W. Drees;
13. mr. J. Cramer;
14. mr. W. G. A. van Sonsbeek;
15. dr. J. G. Stokman;
16. L. Neher;
17. mr. J. le Poole;

De door de Kamer in te stellen commissie van onderzoek zal kunnen bestaan uit zeven leden, vertegenwoordigende de in de Kamer aanwezige politieke stromingen. Voor het afnemen der verhoren zullen ten minste vier leden aanwezig dienen te zijn.

De termijn, waarbinnen het onderzoek dient te zijn afgelopen, zal bepaald kunnen worden op een jaar na de benoeming der commissie.

490 3

MEMORIE VAN TOELICHTING.

§ 1. Op 10 Mei 1940 te één uur kwam de Tweede Kamer in een korte vergadering bijeen, waar de Voorzitter in een rede uitdrukking gaf aan de gevoelens, die de Duitse invasie bij het Nederlandse volk en bijna alle leden der Staten-Generaal op riep, waarna de werkzaamheden van de Kamer in verband met de omstandigheden alle voor onbepaalde tijd werden geschorst. Geen van de leden van het Kabinet is tegenwoordig geweest bij deze vergadering, die een langdurige onderbreking der parlementaire werkzaamheden inluide.

Op 13 Mei 1940 vond — nadat twee Ministers waren voorafgegaan — de overbrenging van de zetel der Regering naar Londen plaats, waar zij tot aan de bevrijding is gevestigd gebleven. Nimmer heeft de gelegenheid bestaan, van deze Regering inlichtingen te verkrijgen naar de politieke en militaire gebeurtenissen, verband houdende met de Duitse invasie, en het militaire en civiele beleid daarna.

Voorstel van de heer van der Goes van Naters tot het houden van een enquête naar het beleid der Kabinetten te Londen.

§ 2. Door het ontslag van jhr. mr. D. J. de Geer was het Kabinet in September 1940 gereconstrueerd tot een Kabinet-Gerbrandy. Conflicten in dit Kabinet hebben geleid tot een crisis, welke een oplossing vond door de samenstelling van het tweede Kabinet-Gerbrandy (28 Juli 1941), dat, ondanks vele mutaties, zijn bestaan gerekt heeft tot 24 Februari 1945, toen het derde Kabinet-Gerbrandy optrad. De inlichtingen over deze Kabinets-crisissen en Minister-wisselingen zijn nooit volledig geweest. Ook het uiteraard eenzijdige licht, dat prof mr. P. S. Gerbrandy hierop doet vallen in zijn memorandum „Eenige Hoofdpunten van het Regeeringsbeleid in Londen gedurende de oorlogsjaren 1940—1945” (Algemene Landsdrukkerij, 1946), en dat sommige objecten geheel anders kleurt dan het boek van dr. J. van den Tempel, „Nederland in Londen” (1946, H. D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem), was hiervoor geenszins voldoende. Over de zaak-de Geer is sindsdien nieuw materiaal verkregen door en in de strafzaak tegen jhr. de Geer voor het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam, welk materiaal echter nog niet vanuit algemeen staatkundig oogpunt is onderzocht.

§ 3. Van de andere punten, waarin het Londense beleid tot twijfel aanleiding heeft gegeven, kunnen onder meer worden genoemd:

de ondersteuning van het verzet in Nederland en het daarmee onderhouden contact (zaak-de Wilde);

de organisatie van het militaire gezag en de verhouding van dit gezag tot de Nederlandse Regering enerzijds en het geallieerd opperbevel anderzijds, en de rol, welke toegedacht werd aan de Vrouwenmannen der Nederlandse Regering in het bezette gebied;

de vertegenwoordiging in het buitenland, de bevordering van de oorlogvoering van uit die posten en de hulp en bijstand, die tot dat doel aan in het buitenland aanwezige of naar het buitenland ontkomen Nederlanders is verleend.

Het is ondergetekende bekend, dat de Minister van Buitenlandse Zaken bij beschikking van 20 Augustus 1946 tot een dergelijk onderzoek een commissie heeft ingesteld (Commissie-Cleveringa), doch de Kamer heeft hier stellig een eigen bevoegdheid tot zulk een onderzoek, dat dan uiteraard in verband met het algemeen staatkundig beleid van die jaren moet plaats vinden.

Wat het gevraagde onderzoek naar het financiële beleid betreft, worde verwezen naar het Verslag der Commissie voor de Rijksuitgaven, omtrent de Verslagen der Buitengewone Algemene Rekenkamer te Londen. (Zitting 1946—1947, no. 164.)

Voor de andere belangrijke punten, waartoe het onderzoek zich kan uitstrekken, wordt naar het wetsontwerp zelf verwezen.

§ 4. Ondergetekende wenst thans de vraag te beantwoorden, of voor het in § 2 en § 3 bedoelde onderzoek een parlementaire enquête noodzakelijk is. Oorspronkelijk heeft hij tamelijk gereserveerd tegenover deze gedachte gestaan, vooral toen een memorandum aangekondigd werd van de hand van de Oud-Minister-President, dat deze in overleg met zijn collega's zou samenstellen. Dit memorandum is echter een persoonlijk—hoezeer ook interessant—getuigenis geworden, waar tegenover dadelijke andere feiten en andere waarderings van feiten zijn gesteld, terwijl onlangs in het proces-de Geer (door de wijze, waarop verdachte zich van schuld heeft trachten te ontlasten, door anderen te belasten) de grote gewenstheid is gebleken van een objectief alzijdig onderzoek, *vanuit algemeen staatkundig gezichtspunt*, zowel door het horen van getuigen¹⁾ als door het raadplegen der archiefstukken, notulen en andere officiële en niet officiële gegevens, waarvoor, in verband met de artikelen 20 en 21 van de wet van 5 Augustus 1850 (*Staatsblad* no. 45) één der Kamers van de Staten-Generaal het aangewezen lichaam is.

Nadat bij de algemene beraadslaging naar aanleiding van Hoofdstuk I der Rijksbegrotingen voor 1946 en 1947 het verlangen daartoe in de Tweede Kamer is geuit, is dit bij hetzelfde onderwerp van beraadslaging in de Eerste Kamer geschied in de vergaderingen van 15 en 16 Januari 1947. (*Handelingen*, blz. 157, 166, 170, 176 en 180.)

Nu het initiatief hier van de Tweede Kamer is uitgegaan, acht ondergetekende het in de rede liggen, dat vanuit deze Kamer getracht wordt, tot een onderzoek, als beoogd, te komen. Hiertoe strekt het onderhavige voorstel.

M. VAN DER GOES VAN NATERS.

¹⁾ Het spreekt van zelf, dat de lijst der te horen getuigen aanmerkelijk kan worden uitgebreid. Ook zouden aan buitenlanders, onder anderen the Right Hon. W. C. Winston Churchill en the Right Hon. Cl. Attlee, inlichtingen kunnen worden verzocht.